

Poznámky: **1)** JTe. [Teige, J.]: Náprava. In: Ottův slovník naučný XVII. Praha 1901, s. 1035. **2)** Müller, V.: Svoobodníci. Pokus o monografii ze sociálních dějin českých 15. a 16. století, Praha 1905, s. 22–27. **3)** <http://www.svoobodnici.cz> – projekt J. J. K. Jindry [18. 5. 2017]. **4)** Fridrich, J.: Manské zřízení na panství Horšovský Týn. In: Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice za rok 1977. Horšovský Týn 1978, s. 47–54. **5)** Citace v pozn. 4, s. 48, 53. **6)** Např. na sousedním kladrubském klášterství – viz Rožmberský, P.: Nápravy a nápravníci na příkladu Benešovic a Lobež. In: Sborník Muzea Českého lesa v Tachově 35. Tachov-Domažlice 2017. **7)** Citace v pozn. 4, s. 48–49. **8)** Citace v pozn. 4, s. 50. **9)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého IX. Praha 1893, s. 119. **10)** Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. Pragae 1892, s. 403. **11)** Např. Rožmberský, P.: Dvory plaských cisterciáků. Edice Zapomenuté hrad, tvrže a místa č. 21, 2. doplněné vydání. Plzeň 2008, s. 9; Charvátová, K.: Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádu benediktinského, premonstrátského a cisterckého). In: Archaeologia historica 12. Brno 1987, s. 287–299. **12)** Citace v pozn. 9, s. 99, 118. **13)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond Velkostatek Horšovský Týn, i. č. 667, kart. 1 – urbář panství Horšovský Týn a Čechovice 1587, fol. 2v, 65v. Dostupné na: <http://www.portafontium.eu>. **14)** Foster, L.: Zaniklá tvrz Horšov. Hláska – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XVII/2006, č. 4, s. 5–60. **15)** Citace v pozn. 13, fol. 28v. **16)** Citace v pozn. 13, fol. 80. **17)** Citace v pozn. 6. **18)** Citace v pozn. 9. **19)** Citace v pozn. 13, fol. 27–27v, 30. **20)**

Státní okresní archiv Domažlice, fond Am H. Týn, inv. č. 45, sign. K10 – Kronika města 1555–1768, fol. 7. Dostupné na: <http://www.portafontium.eu>. **21)** Citace v pozn. 13, fol. 36. **22)** ak [Kondrys, A.]: Jeníkovice (Digkowitz). In: Procházka, Z. – Kondrys, A.: Horšovskotýnsko. Historicko-turistický průvodce č. 9. Domažlice 1997, s. 18; Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 88 (zde omylem vnošení 1406). **23)** Citace v pozn. 4, s. 50. **24)** Citace v pozn. 13, fol. 37v. **25)** Citace v pozn. 13, fol. 49v. **26)** Citace v pozn. 4, s. 50. **27)** Citace v pozn. 13, fol. 56v–57v, 63. **28)** Citace v pozn. 4, s. 51. **29)** Citace v pozn. 13, fol. 39–39v. **30)** Citace v pozn. 4, s. 51. **31)** Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Pragae 1890, s. 35. **32)** Citace v pozn. 10. **33)** Tadra, F. (ed.): Soudní akta konzistoře pražské V. Praha 1899, s. 32. **34)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha 1949, s. 124; první cit. v pozn. 21, s. 76; druhá cit. v pozn. 21. **35)** Citace v pozn. 13, fol. 14v, 2v. **36)** První cit. v pozn. 33. **37)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond Velkostatek Horšovský Týn, i. č. 667, kart. 1 – urbář panství Horšovský Týn a Čechovice po 1639, opis z 2. poloviny 19. století, fol. 51, 47v. **38)** Citace v pozn. 9, s. 114–116, 119. **39)** První cit. v pozn. 22, s. 76; druhá cit. v pozn. 22. **40)** Bělohávek, M. a kolektiv: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 117. **41)** První cit. v pozn. 22, s. 76. **42)** <http://oldmaps.geolab.cz> – map. list č. 188; <http://archivnimapy.cz> – katastr Jeníkovice. **43)** První cit. v pozn. 21, s. 76. **44)** Druhá cit. v pozn. 22. **45)** <https://mapy.cz>.

Zaniklá tvrz a ves u Smrčenska

Jakub Vazač – Jan Vazač

Zhruba 5 kilometrů jihozápadně od Světlé nad Sázavou se na levém břehu nespočetem balvanů poseté řeky Sázavy rozkládá hluboký les, v němž se skrývá zaniklý sídlištní komplex tvrže a vsi (k. ú. Dolní Město, okr. Havlíčkův Brod), nazývaný po blízké samotě Smrčenskem.

Dovede vás k němu silnice spojující Lipničku s Meziklasím, z níž u křižku před Panuškovým srubem odbočíte vpravo na pěšinu, jejíž nejedudržovanější povrchu a severozápadního kurzu se držíte i po vstupu do lesa, v němž se před vámi zhruba po 600 metrech objeví rozcestí s na stromě upevněnou značkou informující o sleposti vpravo odbočující cestičky. K této křižovatce zleva přitéká potůček pramenící v příkopu tvrže jen pár desítek metrů od vás, takže stačí nechat se jím vést a už od propustku začnete rozeznávat tvary tvrzíště.

Zní to složitě? Pak jednoduše dojedte do Remuty, po historickém mostě klenoucím se nad Meziklaským potokem vejdete do lesa a tam stoupejte místy hlubokým úvozem směrem na východ až k místu, kde se lesní silnice štěpí vlevo do Smrčene a vpravo k nám již známému rozcestí (obr. 1).

Pro uživatele moderní technologie ještě dodáme, že přibližné GPS souřadnice jsou 49.6520878N, 15.3604425E.

Popis a pokus o rekonstrukci

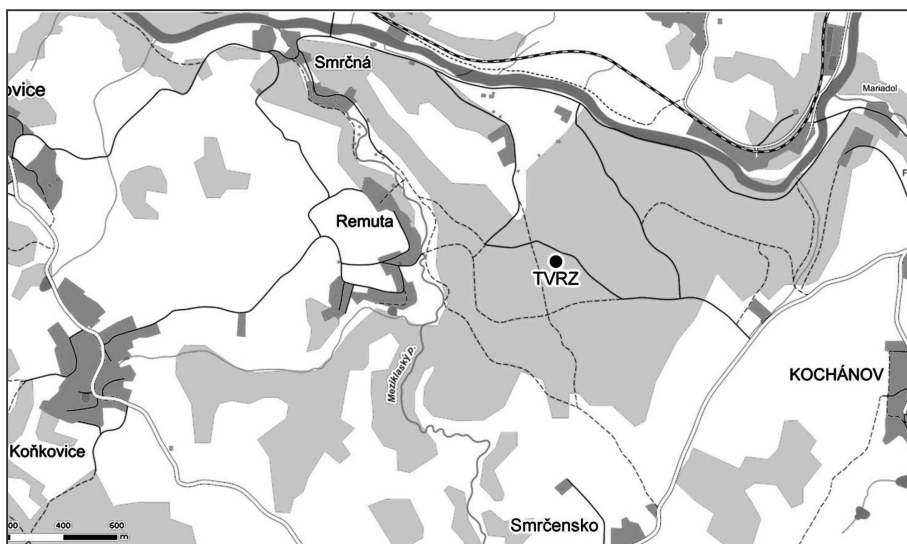
Při realizaci tvrže u Smrčenska bylo nutné zohlednit její vazbu na vesnici hospodářsky zajišťující místního zeman. Zřejmě z tohoto důvodu byla pro staveniště zvolena 440

metrů nad mořem ležící planina s pramenem, jen mírně klesající ze severního úbočí vrchu Smrčensko (494 m n. m.) k řece Sázavě, na západě končící Meziklaským potokem, na východě údolíčkem bezejmenné vodoteče.

Z tvrže samotné se nejlépe dochoval dnes již málo vydatným pramenem napájený vodní příkop. Ten má tvar podkovovitěho rybníku, na jihu narušeného zasypaním nejspíše recentního původu, na severovýchodě ukončeného 15 metrů dlouhou hrází, jež je v současnosti ve dvou třetinách délky protržená (obr. 3).

Do příkopu jako poloostrov zasahuje pahorek navršený z vytěžené zeminy, na němž byl ze statických důvodů postaven pouze sroubený a maznicí nahozený objekt. Zbyla z něj přibližně 7,5 metrů dlouhá a 6 metrů široká prohlubeň, vzniklá nikoli propadem sklepů, ale vymezená pozůstatky obvodových konstrukcí (obr. 4). K ní se na severu připojuje stejně široká, ale jen 4 metry dlouhá prostora vybíhající před opevnění. Jde nejspíše o přístavek či příhrádek, z nějž se do tvrže vstupovalo. Přístupová cesta však mohla být vedena i po úzké hrázi vodního příkopu přiléhající k východní straně tvrže.

Svým umístěním a využitím terénu se tvrz u Smrčenska nápadně podobá nedaleké tvrzi melechovské, z níž se dochovala skalka se zříceninami obytné věže chráněné vodní nádrží a příkopy. U nás zkoumaného tvrzíště byla chybějící skalka nahrazena umělým návrším, což je řešení charakteristické pro rovinné pevnůstky zvané motte, na našem území nejvíce zastoupené v nížinách Moravy (Smr-

Obr. 1: Poloha Smrčenska a tvrze (<https://mapy.cz> – dopravní).

čensku nejbližší je pod Plandry u Jihlavy).¹⁾ V případě tvrze u Smrčenska ovšem nejde o ryzí motto; důvodem, proč se přistoupilo k uvedenému způsobu stavby, byla snaha přiblížit na nevhodném místě situované šlechtické sídlo tehdy velice oblíbené věžové tvrzi, pro kterou scházela nad okolím vyčnívající poloha. Nesednutá navezená půda však neumožňovala stavět kamenné zdivo hrozící sklouznutím, proto byla obytná věž nahrazena nejspíše jen patrovým roubeným palácem.

Správně interpretovat při tvrzi situované pozůstatky zaniklých staveb je vskutku nelehký úkol. Průřvou v hrázi příkopu tvrze ubíhá na severovýchod regulací poznamenaný potůček, jenž svým rovným korytem spolu se severní stranou tvrziště vymezuje plochu nesoucí na severovýchodě terénní nerovnosti – náznaky staveb. Západní část této plochy je znejasněná lesní školkou, před jejímž severním okrajem lze dobře rozeznat půdorys zaniklé budovy o rozměrech 5 x 10 metrů (obr. 5). Okolo tohoto půdorysu se rýsují další terénní deprese pravidelnějších tvarů, z jejichž rozmístění lze s notnou dávkou fantazie a opatrnosti odvodit pravidelnější uspořádání zástavby lehčí konstrukce stáčejší se směrem k severu, ohraničené na západě dnes téměř vyschlým tokem svedeným do několika nádrží a umělého koryta, na východě chráněné, případně předělené potokem tekoucím od příkopu tvrze. Nejméně jeden objekt stál i západně a další jihozápadně od tvrze (obr. 2).²⁾

Některé výše popsané pozůstatky objektů s největší pravděpodobností patří hospodářskému dvoru náležejícímu k tvrzi. Ostatní náznaky staveb jsou v literatuře považovány za relikty zaniklé vesnice,³⁾ k čemuž se přiklání i autoři tohoto článku.

Tvrz u Smrčenska je tedy poměrně unikátním řešením problémů, vyvolaných nárokem na lokalizaci a vzhled stavby. Její jednoduché provedení nutí k zamyšlení nad ekonomickými možnostmi zakladatele, který je velkou záhadou, na níž se dále pokusíme nalézt odpověď.

Nástin historie

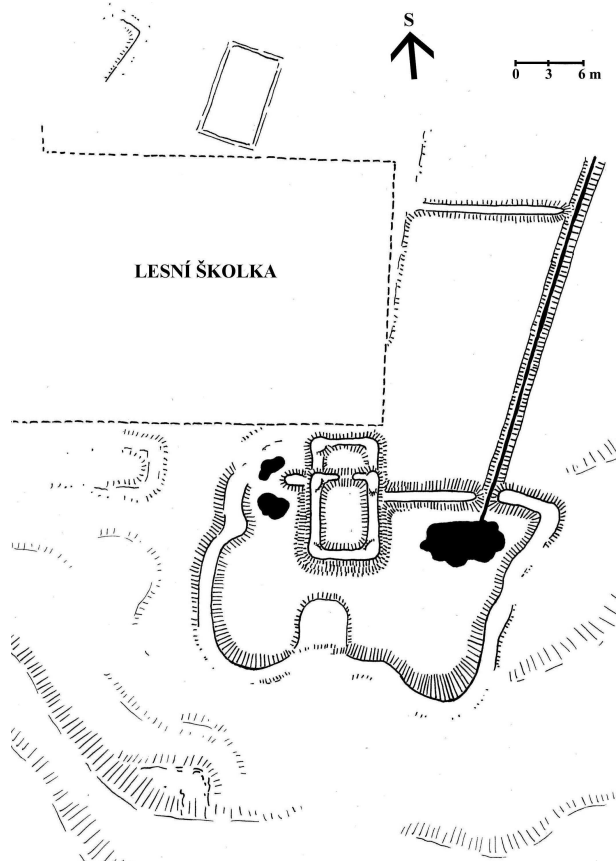
Předem je nutné zmínit se o neznalosti původního jména sídliště. Nejčastěji se zve stejně jako přilehlé pole a nedaleká samota založená před rokem 1757 Smrčenskem.⁴⁾ Toto pojmenování je odvozené od blízké vsi Smrčné, uváděné od roku 1651,⁵⁾ spíše nazvané podle místních

většinou smrkových lesů a v nich pracujících prvních osadníků dřevařů, než po tvrzi v 17. století již dávno pusté. Když neznáme původní jméno tvrze a vsi, logicky nám schází i jejich psané dějiny, čímž je dán průchod mnoha teoriím.

Nejvíce prezentovaná je ta o založení tvrze ve druhé polovině 14. století klášteřem ve Vilémově u Golčova Jeníkova z důvodu zabezpečení zdejších dolů na drahé kovy.⁶⁾ Světelsko opravdu tvořilo součást klášterních statků. Roku 1307 bylo z jihu zmenšeno o vsi Kochánov (nešlo-li o stejnojmennou ves u Havlíčkova Brodu), Řečici, Závídkovice, Dětrichovu (dnes Broumovu) Lhotu a Radostovice, jež byly spolu

s několika dalšími místy na Havlíčkobrodsku klášteřem směněny za vesnice Reimunda z Lichtenburka přímo sousedící s vilémovským klášterstvím.⁷⁾ Tato výměna se zřejmě netýkala oblasti pozdějšího Smrčenska, neboť s ní sousedící Lipnička zůstala i nadále v majetku vilémovského kláštera.

Uvedená doba vzniku tvrze po polovině 14. století se zdá být věrohodná, jelikož jde o éru rozmachu drobných zemanských sídel, také ve středním Posázaví hojně zastoupených věžovými tvrzemi, přičemž ta na Melechově, pocházející z přelomu 14. a 15. století,⁸⁾ se s tou u Smrčenska

Obr. 2: Plán tvrze a nejbližší zástavby. Měřeno pásmem (kresba Jakub Vazač 2016).

Obr. 3: Tvrziště u Smrčenska od jihovýchodu (foto Jan Vazač 2015).

Obr. 4: Interiér hlavního objektu tvrziště u Smrčenska (foto Jan Vazač 2015).

natolik shoduje, že je skoro samozřejmá jejich současnost či brzká následnost. Tím jsme si přibližně stanovili období, jehož se při našem pátrání budeme držet.

Ošemetnou věcí je tvrzení o místním dobývání zlata nebo stříbra. Vilémovský konvent sice provozoval hned několik těžebních areálů, jeden z nich dokonce v nevelké vzdálenosti od samotného kláštera,⁹⁾ tato díla však vznikla již ve 13. století a téměř všechna zpusťla do konce první třetiny 14. století, podobně jako zlaté hory na královském Humpolecku¹⁰⁾ a většina stříbrných dolů na šlechtickém Havlíčkobrodsku. Počátek 14. století nepřekročilo ani Smrčensku nejbližší rýžoviště zlata situované v místech dnešní vsi Kejžlice, o němž prozatím nevíme, jestli náleželo k humpoleckému či havlíčkobrodskému revíru.¹¹⁾

Počátkem 15. století se v okolí Světlé kutalo jen stříbro, především ve vrbských horách držených kláštelem v kutnohorském Sedlci. Snad již tou dobou se u Ledče nad Sázavou a Vlastějovic počínala povrchově vybírat železná ruda, od 16. století získávaná klasickým dolováním,¹²⁾ ale u Smrčenska tuto surovinu nenajdeme. Až během 19. a především 20. století bylo v okolí Melechova otevřeno několik různě velkých lomů na velmi kvalitní melechovskou žulu.¹³⁾

Zastánci smrčenských stříbrných nebo zlatých hor svou domněnku dokládají existencí pásu prohlubní táhnoucího se od jihu k severu jen pár desítek kroků západně od tvrze, který připomíná hornické pinky sledující žílu s obsahem cenné rudy.¹⁴⁾ Jenomže tyto zahloubeniny zjevně kaskádovitě jímaly v současnosti téměř vyschlý potůček mající jen pozvolný spád neumožňující vystavět na něm klasické rybníčky. Mohlo jít o napajedla, anebo o haltýře na ryby. Na stránkách spadajících k Meziklaskému potoku také nara-

Obr. 5: Pozůstatek objektu severně od tvrziště (foto Jan Vazač 2015).

zíte na volně rozmístěné jámy pocházející z 18. a 19. století, kdy byl v údolí potoka vybírán křemenný písek drcený ve stoupách v Remutě a odváženého do sklářských hutí v Koňkovicích.¹⁵⁾

Zvážíme-li výše psané důvody, nezbyvá nám než pochybovat o smrčenském „snu o zlaté hroudě“. Váhat lze i nad tím, zda vilémovští benediktýni s počátky tvrze u Smrčenska souvisí. Nejčastěji tvrze ve vsích zakládali drobní zemané, vlastníci příslušnou ves, někdy jen její část. Abychom tuto úvahu více objasnili, musíme se nejprve zaměřit na historii Světelska tvořícího jihozápadní okraj vilémovského dominia. Problém nastává při pokusu přesně vytyčit jeho hranice ve 14. století, protože v tomto období došlo k jejich postupnému narušování.

Poprvé se o tomto procesu a vůbec o okolí Smrčenska dočítáme v listině z 13. července 1318, v níž: „Jaroslav, opat, Václav, převor a konvent kláštera vilémovského prodávají za 45 kop gr. Markvartovi řeč. Černý (Niger) a jeho ženě Domaslavě na dobu jejich života ves Lipničku s dvorem a řekou Sázavou s právem zříditi mlýn (ztotožňovaný s dnešním Mariadolem). Po jejich smrti vše připadne klášteru“.¹⁶⁾ V roce 1368 již Markvart nežil a jako zemanští páni Lipničky vystupovali jeho synové Domaslav a Petr, manové pánů z Lipé sídlících na hradě Lipnici. Bratři se očividně nechtěli vzdát rodiště v souladu se smlouvou po otcově smrti znovu patřící vilémovskému opatství. To zrovna z důvodu zlepšení finanční situace obnovovalo celistvost panství, a tak zřejmě počalo na sourozence tlačit.¹⁷⁾ Roku 1368 Domaslav klášteru raději prodal za 50 kop grošů své dva lány ve vsi „Bussovně“ (Bohušicích?) scházející klášteru k úplnému ovládnutí této vsi. Tato úlitba očividně nestačila a Petrovi s Domaslavem nezbylo nic jiného než v roce 1369 darovat řeholníkům polovinu řeky Sázavy mezi Leštinkou a Pavlíkovem, svou polohou snadno včlenitelnou ke klášterství. Podle některých zdrojů byla součástí daru i ves Leštinka.¹⁸⁾ Teprve tímto gestem si uvedení zemané definitivně zajistili vlastnictví vsi Lipničky, při níž si posléze postavili tvrz.

V 80. letech 14. století nastal zvrát v hospodaření vilémovského kláštera projevující se opětovným obchodováním s okrajovými vesnicemi, často známým prodejem na dobu života kupce, například roku 1384 tak Kuneš z Číhoště získal ves Maličín (Malčín) u Světlé a roku 1387 Jíra z Jeníkova ves Maleč.¹⁹⁾ Donce i sama Světlá nad Sázavou, v jejímž sousedství vzrostl počet vsí v rukách drobných šlechticů, patřila od roku 1385 Albertu ze Šternberka.²⁰⁾

Nejen na državách vilémovského konventu v tom čase vznikala malá panství, z čehož plynou další obtíže při iden-

tifikaci jihozápadních výsep vilémovského klášterství. V letech 1406–1416 se po Kochánově, jen kilometr vzdáleném od pojednávané tvrze, psal jistý Stanko, po jehož smrti bylo o ves vedeno dědické řízení. Šlo tedy o samostatné zemanství a vyvstává otázka, zda jej místní vladykové získali výsluhou či koupí od vilémovských mnichů, anebo od pánů na Lipnici, jimž měl být Kochánov postoupen roku 1307 a jejichž hradní kapitula si v roce 1408 činila na ves jisté nároky. Historikům se totiž plete světský Kochánov s Kochánovem u Havlíčkova Brodu.²¹⁾ Stejně dilema v určení prvotní náležitosti je u Radkovec, zpustlé a dvorem nahrazené vsi s Kochánovem sousedící, v roce 1391 patřící Benedeku z Dlužin.²²⁾

Určíme-li čistě hypoteticky okolí tvrze u Smrčenska jako šlechtický majetek, ke klášterním statkům nikdy nepatřící, pak se musíme porozhlédnout po vhodném adeptovi na majitele. Z kandidátů na něj vynecháme zemany z Loukova držící Meziklasí, Stanka z Kochánova a radkoveckého Benedeka z Dlužin, u nichž víme, kde sídlili a známe přibližný rozsah jejich nemovitostí. Stejně tak vyloučíme zemany z Lipničky, jejichž pozemky na levém břehu Sázy vy asi končili údolím Pstružného potoka.

Blízké Koňkovice se již roku 1406 zmiňují v držení Jana Vojny z Městce.²³⁾ Znělo by rozumně, kdyby pojednávanou tvrz postavil Jan Vojna pro správu s jeho sídlem ve Vojnově Městci nesousedícího statku, jenomže tomu tak zřejmě nebylo. 27. června 1454 bylo do zemských desek zaneseno, že roku 1426 Jan Vojna zapsal věno pěti set kop grošů na vojnoměstské tvrzi, Radostíně, Škrdlovicích, Lhotě, Litotínách a Koňkovicích s příslušenstvím této vsi v Trpišovicích a Meziklasí své ženě Anežce,²⁴⁾ která jej po ovdovění prodala již roku 1453 za 143 kop grošů panu Jindřichovi z Říčan a z Ledče.²⁵⁾ Žádnou z vyjmenovaných lokalit vlastněných Janem Vojnou z Městce nelze přímo ztotožnit s námi popisovanou vsí a tvrzí, jež by navíc musela být v soupisu uvedena stejně jako ta ve Vojnově Městci. Tento zeman tedy též není tím, koho hledáme.

Po tomto výběru nám zůstali jen zemané z tvrze u Mrázovy (dnes Bilantovy) Lhoty, poprvé zastoupeni roku 1391 Janem z Mrázovy Lhoty. Jeho synové Albert a Ratmír se již píší z Nelechova-Melechova, za jehož zakladatele jsou považováni. Bratrům a jejich potomkům soudě dle dochovaných záznamů stačily mrázovohlotská a melechovská tvrz, neměli tedy důvod stavět další, ještě k tomu v tak odlehklém koutě.²⁶⁾ Již mnohokrát jsme naznačovali podobnost melechovského a námi popisovaného tvrziště u Smrčenska, to ale nemusí znamenat stejné pány obou staveb. Shodné rysy obou sídel jsou jen výsledkem dobového trendu a v případě následnosti tvrzí i volné inspirace.

Mohli bychom takto pátrat v rodokmenech a osudech zdejší drobné šlechty dál, avšak nic stoprocentně souvisejícího s tvrzí u Smrčenska by z toho nejspíše nevyplynulo, jen samé dohady vzdalující se původnímu tématu, k němuž se radši vrátíme.

Přijmeme-li domněnku, že okolí tvrze u Smrčenska patřilo k majetku vilémovského kláštera, jehož přirozenou hranici zde mohl být západně tekoucí Meziklaský potok, zdá se být věrohodné, že by jej nedostatkem finanční hotovosti stížení vilémovští řeholníci ve 3. třetině 14. století prodali pro absenci pravého jména lokality obtížně zjistitelnému nižšímu šlechtici. Ten na něm mohl vysadit malou ves (neexistovala-li ovšem již dříve) a při ní své sídlo, základ drobného statku, který však neměl dlouhého trvání,

a proto se více nerozrostl a nestihl se nikterak vepsat do dějin.

Tvrz a ves u Smrčenska zřejmě zpustly ve stejnou dobu, což není obvyklé; především vesnice často zánik panského sídla přečkaly. Nejčastěji se jako důvod k zániku sídlištního komplexu ve stejném čase uvádí válka a její následky, anebo přírodní pohroma. Popisované sídliště u Smrčenska může být přímou obětí husitských bouří, ačkoliv jeho pozůstatky o násilném zániku jednoznačně nevypovídají.

Prvně k tomu byla příležitost už v květnu roku 1420. Tehdy se na Melechově sešli poddaní sympatizující s Husovým učením, aby pod vedením ledečského faráře Petra z Ústí vytáhli na pomoc křížovou výpravou ohroženým bratřím v Praze. Své milíře opustili i uhlíři ze zdejších rozsáhlých lesů zásobující dřevěným uhlím kutnohorské doly a hutě. Kutnohorští brzy pocítili nedostatek topiva a začali jednat, sliby i hrozbami přemluvili několik uhlířů k návratu, ale stále jich nebylo dost. Neúnosnou situaci počal řešit sám král Zikmund Lucemburský, který z Kutné Hory vyslal oddíl uherských jezdců, jenž dav rebelů zastihl u dnešního Malého Bojiště. Zde však obávané Uhry zaskočila a k brzkému útěku přinutila venkovany zbudovaná vozová hradba hájená střelbou z děl a samostřelů snad darovaných lipnickým pánem Čeňkem z Vartembergu. Přesto si toto střetnutí vyžádalo několik mrtvých, mezi nimi i faráře Petra zasaženého do hlavy střelou z kuše. Někteří z přeživších sedláků a uhlířů se zalekli a vrátili se domů, ostatní se srotili kolem zahrádeckého rychtáře Vávry a pod jeho velením odešli za „lepším“ životem v nově založeném Táboře.²⁷⁾ Mezi těmi co odešli, mohli být i obyvatelé zaniklé vsi u tvrze, možná převážně uhlíři pracující ve smrkových lesích, s nimiž mohl odejít i zdejší drobný vladyka.

Smrtelná rána pro mnoho vsí přišla roku 1421 v podobě prosincového tažení Zikmunda Lucemburského z Jihlavy, přes Humpolec a Ledec na Kutnou Horu. Dobové kroniky píší o tehdejších ohavných zverstvech páchaných křížáky, převážně Uhry, za nimiž zůstávala jen spálená země.²⁸⁾

Závěrem

Shrme-li informace a úvahy o neznámé tvrzi a vsi u Smrčenska, vyjde nám, že jde nejspíše o drobné vladyské sídlo, založené nám neznámým zemanem jako centrum jeho malého statku tvořeného nejspíše jen jednou vsí. Celý sídlištní komplex měl pouze jepičí život, díky čemuž máme jedinečnou možnost nahlédnout do života drobné šlechty na přelomu 14. a 15. století.

V budoucnu by se mu mělo dostat především důkladnějšího průzkumu spojeného s odbornou archeologickou sondáží, která by měla prokázat, zda byl opuštěn či násilně vyvrácen.

Poznámky: 1) Plaček, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2007, s. 70–71. 2) Výsledky průzkumu a přeměnění areálu pásmem autory 22. srpna 2016. 3) Kolektiv: Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a Slezsku VI. Praha 1989, s. 457–458. 4) Citace v pozn. 3. 5) Pleva, F.: Toulky Vrchovinou. Pelhřimov 2007, s. 241. 6) Citace v pozn. 3. 7) Národní archiv Praha, fond Benediktini – klášter Břevnov, Praha Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově (0993-1948), listiny 63 a 64. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/archive>. 8) Sedláček, A.: Hrad, zámek

a tvrže Království českého XII. Praha 1900, s. 187. **9)** Rous, P.: Stříbrnorudné hornictví na Havlíčkověbrosdsku od 13. do 17. století. In: Archeologia technica 15. Brno 2003, s. 53. **10)** O humpoleckém zlatonosném revíru více například Losertová, L.: Mineralogie rudních výskyty v okolí Humpolce. Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra geologie. Olomouc 2010. **11)** Kutíš, M.: Středověké osídlení u Kežlic, Zálesí – humpolecký zpravodaj, srpen/2016. **12)** Citace v pozn. 9, s. 53, 55–56. **13)** Nejblíže lomy na žulu byly ve Smrčné, Koňkovicích a v nedalekém Mezíklasí (citace v pozn. 5, s. 125, 199–200, 242). **14)** Citace v pozn. 3. **15)** Citace v pozn. 5, s. 125. **16)** Citace v pozn. 7, listina č. 71. **17)** Somer, T. – Šrámek, J.: Historie benediktinského opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově (1160–1541). Praha 2010, s.

33–34. **18)** Citace v pozn. 8, s. 287. **19)** Citace v pozn. 17, s. 33. **20)** Doubek, E.: Světla nad Sázavou v zrcadle času. Praha 1992, s. 8. **21)** Citace v pozn. 5, s. 122–123. **22)** Radkovec v datech. Samostatná vesnice do roku 1788. Z dob nejstarších. Dostupné na: <http://www.radkovec.estranky.cz/clanky/samostatna-vesnice-do-roku-1788.html> [5. 3. 2017]. **23)** Citace v pozn. 5, s. 124. **24)** Emler, J.(ed.): Pozůstatky desk zemských Království Českého r. 1541 pohořelých I. Praha 1870, s. 255. **25)** Citace v pozn. 5, s. 124. **26)** Citace v pozn. 8, s. 187–188. **27)** Citace v pozn. 20, s. 10–11. **28)** Citace v pozn. 20, s. 12. Za obětí toho tažení je tradičně považována například zaniklá vesnice Dobrá, ležící východně od Humpolce při staré cestě na Jihlavu (Kolektiv: Hrad Orlík nad Humpolcem. Humpolec 2010, s. 56).

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Sídla společenských elit v Oprechticích

Petr Rožmberský

Ves Oprechtice (dříve Roprechtice, Voprechtice, okr. Domažlice) 4 km východně od Kdyně v hlubokém údolí bývala sídlem šlechty ve dvou obdobích – v první polovině 15. století a v první polovině 18. století.

Ves Prudice, která posléze zanikla (pak jen poplužní dvůr nedaleko Oprechtic), ve druhé polovině 14. století patřila Černínovi z Ruchomperka, který ji držel ke hradu Kouřim (Ruchomperk) a zapsal na ní věno manželce Maruše. Ta po jeho smrti držela také ves Oprechtice. Když Maruše zemřela, její věno roku 1404 připadlo jako odúmrtí králi.¹⁾ Sedláčkem uvedené prameny říkají, že Marušino věno panovník daroval Václavovi ze Všetat a Bedřichovi z Tamfeldu. Jan z Herštejna však před soudem prohlásil, že má na Prudice lepší právo než král a chtěl to dokázat zemskými deskami.²⁾ O Oprechticích se zde nehovoří (informace o tom, že roku 1404 byly majetkem Marušky z Herštejna, pochází až z 19. století³⁾). Nenacházíme je kupodivu ani v berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379⁴⁾ a proto se musíme spokojit až s „úřední“ první písemnou zmínkou.

Ta se dochovala z roku 1434, kdy byl zaznamenán Jan Vichr z „Roprechtic“;⁵⁾ tatáž osoba je zachycena ještě v roce 1447 mezi šlechtickými svědky.⁶⁾ Jeho sídlo neznámé lokalizace (omylem datované do let 1343–1347) v Oprechticích předpokládá Soupis panských sídel západních Čech.⁷⁾

Někdy poté byly Oprechtice připojeny k panství hradu Nového Herštejna. Když Břetislav Švihovský z Rýzmborka roku 1534 nechal Nový Herštejn zapsat do zemských desek městu Domažlicím, byly součástí jeho panství také Oprechtice. Jsou při panství Nového Herštejna připomínány i při jeho dalších prodejkách a po zpustnutí hradu se spolu s ním staly příslušenstvím statku Únějovice; jeho součástí byly roku 1626 mimo jiné také ves Oprechtice a dvůr Prudice. Před rokem 1670 byl statek Únějovice připojen ke statku Chocomyšl. Ves Oprechtice a dvůr Prudice jsou i nadále při prodeji statku Chocomyšl roku 1683 jeho příslušenstvím. Uvedený statek byl pro dluhy roku 1711 odhadnut a „uchvácen od věřitelů“. Hned potom byl přikoupen k Chudenicím. Ještě připomeneme, že roku 1581 ke statku Zahořany patřila poutka v Oprechticích.⁸⁾

Mezi tím, v roce 1641, došlo k dělení panství Bystřice Koců z Dobrušky. Třetí díl, který ujal Jaroslav, byl označen v deskách zemských jako Statky Únějovice, Všepadly, Úboč, Němčice, Oprechtice a do desek zemských vepsán roku 1650. Bohužel se nic bližšího o Oprechticích nedozvídáme – je jen obecně uvedeno, že jde o jmenované statky s poplužními dvory, sladovnicemi, pivovary, výsadními krčmami, ovčiny, rybníky, mlýny, vodotočinami, lesy, porostlinami a se všemi vesnicemi.⁹⁾ Proč jsou Oprechtice uvedeny jako jeden ze statků, není jasné, neboť jinak vše ukazuje na to, že šlo o běžnou vesnici.

Studium matrik přineslo informace o tom, že od počátku 18. století žila v Oprechticích drobná šlechta. V lednu 1703 byl v kdyňském kostele oddán urozený rytíř pan Maxmilián Tomek z Čejkov s Maří Magdalénou Sklenářovou, svatební veselí se konalo v Oprechticích (rytíř se možná přiznal na dvůr Petra Slenáře, zemřelého v Oprechticích roku 1709 v 59 letech). Ještě téhož roku 1703 se novomanželům v Oprechticích narodila dcera pokřtěná jmény Kateřina Markéta Marie Anna Terezie. Maxmiliánu Tomkovi z Čejkov a Magdaléně se v Oprechticích narodila další dcera Anna Marie v roce 1705 a roku 1706 je kmotrou paní Mařenka Tomková z Oprechtic. Další děti narozené v Oprechticích dávají Maxmilián a Maří Magdaléna Tomkovi křtít v letech 1707 (Jan Václav Konrád), 1710 (Antonie Františka) a 1712 (Anna Marie). Roku 1714 se v Oprechticích narodila Anna Františka rodičům Maxmiliánovi Tomkovi a jeho manželce Barboře;¹⁰⁾ zdá se, že došlo k omylu a místo Maří Magdalény byla zapsána jako matka a manželka jakási Barbora.

Oprechtická návěs s kapličkou r. 2011 (<http://www.obeczahorany>).

Urozený pan Maxmilián Tomek zemřel v Oprechticích 21. dubna 1722. Jeho manželka Maří Magdaléna je nejspíše totožná s kmotrou Marií Tomkovou z Oprechtic (1735); jako urozená paní Magdaléna Tomková zemřela v Oprechticích na mrtvici 21. března 1743 a přežila tak manžela o téměř 20 let. Jejich dcera Kateřina se roku 1726 provdala za pana Jana Prina z Lukavice a další dcera Františka roku 1735 za Jana Kacerovského z Chocomyšle. Svatební veselí se odehrávalo v Oprechticích. V jakém příbuzenském poměru k oprechtickým Tomkům byly Josefa Tomková a Kateřina Tomková, zemřelé v Oprechticích v letech 1748 a 1757 (v 51 letech)¹¹⁾ není jasné. O této větvi rodu Tomků z Čejkov je známo pouze to, že Maxmilián roku 1701 učinil slib věrnosti a bydlel v Oprechticích.¹²⁾

Mezi tím se v Oprechticích etabloval jiný šlechtický rod. Roku 1732 se v Oprechticích narodila Barbora Terezie, dcera urozeného pana Jana Ignáce Glace ze Starého domu (Klatz von Altenhausen) a jeho manželky Anny Terezie. Ještě téhož roku je kmotrem urozený pan Jan Ferdinand Glac z Oprechtic (a také v letech 1734 a 1735). Jan Ferdinand Glac měl v Oprechticích

s manželkou Terezií roku 1739 syna Jana Josefa a v roce 1740 kmotroval společně s manželkou Annou Terezií.¹³⁾ Jan Ignác (viz výše) je snad totožný s Janem Ferdinandem, neboť „oba“ měli za manželku Annu Terezií. Pokřtěna byla jmény Anna Markéta Terezie Antonie Josefa, byla dcerou pána na Hracholuskách a oddána s Janem Ferdinandem Glacem v nedaleké Jezně roku 1727.¹⁴⁾ Ohlášky měli ve Velharticích, neboť Jan Ferdinand Glac byl tehdy pánem na nedalekých Jarkovicích, kde se novomanželům narodila roku 1728 dcera Barbora Marie Josefa.¹⁵⁾

Současně s Janem Ferdinandem žil v Oprechticích Jan Maximilián Glac ze Starého domu. Spolu s manželkou Terezií (Eva Terezie) dali pokřtít jmény Marie Kateřina Jana Josefa dceru narozenou roku 1735 (kmotrou jí byla již zmíněná Marie Tomková), syna jmény Jan Václav Josef Valerius Antonín Adam (1736), dalšího syna jmény Vojtěch Josef Jan Nepomucký František (1741) a další dceru jmény Kateřina Anna Jenová (1743). Všechny děti se narodily v Oprechticích.¹⁶⁾

Urozený pan Jan Maximilián Glac zemřel v Oprechticích v únoru 1744 a byl pohřben ve filiálním kostele ve Staněticích, tak jako jeho syn Jan, který zemřel necelé dva měsíce po něm. V Oprechticích dále žily příslušnice rodu, které vystupovaly jako kmotry. Do rodových vztahů neumíme spolehlivě zařadit Maximiliána Terezií (1745), Josefu (1746, 1751, 1754), Marii Barboru (1746) ani Annu Josefu (1747), Annu (1750), Marii Annu (1748, 1750, 1753) či Barboru (1750).¹⁷⁾ Byly to nejspíše dcery Glaců, většinou narozené ještě předtím, než se ocitly v Oprechticích; některé z nich budou totožné.

Oprechtičtí byli v té době poddaní k Chudenicím, ovšem v jednom případě (roku 1750) jsou rodiče z Oprechtic označeni jako poddaní urozené paní Terezie Glacové. Urozená paní Terezie Glacová zemřela v Oprechticích roku 1754 ve svých 56 letech a byla pohřbena, tak jako všichni zde zemřelí Glacové, ve filiálním kostele sv. Kunhuty ve Staněticích. Některé výše uvedené slečny se začaly vdávat. Svatební veselí se odehrávala v Oprechticích, a to obě v jeden den – 29. září 1754 byli oddáni František Králík z Domažlic s Barborou Glacovou a Antonín Králík s Annou Marií Glacovou (nejspíše bratři se sestrami). František Králík (tkadlec vlnář) s Barborou zůstal v Oprechticích, kde se jim roku 1762 narodilo dítě, ovšem Barbora Králíková zemřela v roce 1766 ve 36 letech. Již předtím, roku 1760, zemřela v Oprechticích dvaatřicetiletá slečna Josefa Glacová.¹⁸⁾ Této větve Glaců ze Starého domu/dvoru (Althaus/Althof) se dotýká snad jen tvrzení, že je roku 1733 jmenována Anna Terezie Glacová, rozená „Hungarová“ (tj. Henigarová), která držela po manželovi Hracholusky.¹⁹⁾ Nešlo o manžela (viz výše), ale o otce Arnošta Henigara, pána na Hracholuskách, zemřelého roku 1733; Anna Terezie mohla dědit, ale ještě téhož roku koupil Hracholusky její švagr.²⁰⁾ Snad dalším nápadníkem slečen Glacinek byl urozený pan Jan Morel, který v Oprechticích zemřel roku 1750 (nelze jej ztotožnit s žádným známým Morelem z Letin²¹⁾).

V březnu 1755 koupil Jan Petr Příchovský z Příchovic v Oprechticích svobodný dvůr (nevíme však od koho).²²⁾ Poté se v červenci téhož roku oženil v běžinském kostele se slečnou Marií Annou rozenou Hejdovou z Lovčic; svatební veselí se konalo v Hořákově, kde u svého otce žila. Jan Příchovský je označen jako vachtmistr regimentu arciknížete Josefa, „nyní držitel dvora oprechtického na panství chudenickém“.²³⁾ Paní Marie Anna porodila manželovi urozenému panu Janu Petrovi Příchovskému v Oprechticích roku 1757 dceru Rózu († 1761) a roku 1762 syna Jana Petra.²⁴⁾ Ani Jana Petra Příchovského se ve velmi rozvětveném rodu Příchovských z Příchovic nepodařilo nalézt.²⁵⁾

Ve vsi Oprechticích (pomineme-li první fázi s nelokalizovatelným sídlem) podle výpovědi matrik sídlily v 18. století tři šlechtické rody – Tomkové z Čejkov (1703–1757), Glacové ze Starého domu (1732–1760) a Příchovský z Příchovic (1755–1762), jejichž vzájemné příbuzenství se nepodařilo prokázat. Zdá se tedy, že tu drželi nejméně dva dvory – první Tomkové a druhý Glacové (po nich nejspíše Příchovský). Na konkrétní hospodaření si zřejmě najímali šafáře/šafářku (šafářka Dorota Voláková 1742, šafář Josef Nejd 1749, oba z Oprechtic; toho roku měli

Černínové na blízkých Prudicích jiného šafáře). Černínové potom v Oprechticích zřídili ovčín (ovčácký pacholek 1774, ovčák 1775).²⁶⁾

V Oprechticích nejsou známa nějaká výjimečná stavení.²⁷⁾ Nezaznamenávají je ani historické mapy – nejspíš se pojednávají dvory nijak zvlášť nevymykaly z podob a půdorysů ostatních selských dvorů. Jeden z uvedených dvorů byl zřejmě nazýván v roce 1760 „u Sedláčků“ – v něm toho roku zemřela již zmíněná slečna Josefa Glacová, ale také osmdesátiletý domazlický zedník Matěj Skarban a pětadvacetiletá žebračka Anna Cibulková.²⁸⁾ Zda to byl onen svobodnický dvůr, který koupil Příchovský již roku 1755 a nechal tu Glacovou dožít, nevíme. Ve zprávách o svobodnicích je svobodný dvůr v Oprechticích uveden poprvé až roku 1789, kdy jej držel Matěj Vokurka, který však již nebyl svobodníkem.²⁹⁾ Příjmení Vokurka se v příslušné matrice nevyskytuje.

Tato „sídlá společenských elit“ v Oprechticích zřejmě ukazují na neradostné poměry chudnoucí drobné šlechty. V matrikách byli její příslušníci často zapisováni bez příslušné titulatury, která jim náležela, zato úředníci okolních panství byli titulováni tituly, které jim ani nepříslušely. Dcery oprechtické šlechty se většinou, nejspíše kvůli malému věnu, vdávaly za příslušníky nižších tříd, měšťany či za osobně svobodné držitele poddanských usedlostí. Tomkům bývali za kmotry nanejvýše okolní úředníci, Glacům zpočátku i okolní šlechta, později jen Oprechtičtí. Pouze Oprechtičtí byli za kmotry Příchovskému. Jediná rodina poddaných Glaců byla nejspíše rodinou podružskou.

Poznámky: **1)** Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého IX. Praha 1893, s. 47. **2)** Friedrich, G. (ed.): Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1395–1410. In: Archiv český XXXV. Praha 1935, s. 244–245; Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých II. Praha 1872, s. 6. **3)** Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt VII. Prag 1839, s. 220. **4)** Emler, J. (ed.): Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag 1876. **5)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny III. Praha 1951, s. 282. **6)** Palacký, F. (ed.): Některé zápisy kláštera Chotěšovského od roku 1272 do 1597. In: Archiv český IV. Praha 1846, s. 42. **7)** Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 168. **8)** Citace v pozn. 1, s. 39, 54, 69. **9)** Národní archiv Praha, fond Desky větší zemské, kniha č. 306, fol. B23 a n. **10)** Státní oblastní archiv Plzeň, fond Sběrka matrik, římskokatolická fara Kdyně, kniha 2, s. 167, 170, 187, 197, 206, 235, 267, 293, 368, 479 (dále jen SOA Plzeň, název fary, číslo knihy a identifikační údaj). **11)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 471, 163, 579, 365, 401; Kdyně 4, s. 474, 528. **12)** Ščk. [Sedláček, A.]: Tomek z Čejkov. In: Ottův slovník naučný XXV. Praha 1906, s. 548. **13)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 126, 127, 151, 171, 163, 242, 270. **14)** SOA Plzeň, Jezná 1, s. O36. **15)** Rožmberský, P.: Šlechtické sídlo Jarkovice, Hláška – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XIX/2008, č. 4, s. 62. **16)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 153, 200, 210, 281, 328. **17)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 590, 592; Kdyně 4, s. 22, 28, 41, 47, 104, 105, 111, 122, 153, 159, 608. **18)** SOA Plzeň, Kdyně 4, s. 111, 511, 377; Stanětica 1, s. 16, 64, 160, 140, 177. **19)** Klř. [Kolář, M.]: Glac ze Starého Dvoru. In: Ottův slovník naučný X. Praha 1896, s. 164. **20)** Rožmberský, P. – Novobilský, M.: Hracholuská kaple a zámek. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a zámky č. 24. Plzeň 2001, s. 13. **21)** Ščk. [Sedláček, A.]: Morel z Letin. In: Ottův slovník naučný XXVII. Praha 1901, s. 729. **22)** Národní archiv Praha, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň B, řada B05, zásuvka B05C, lístek 1480. Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz>. **23)** SOA Plzeň, Bešiny 2, s. 262. **24)** SOA Plzeň, Kdyně 4, s. 485, 194; Stanětica 1, s. 15, 145. **25)** Ščk. [Sedláček, A.]: Příchovský z Příchovic. In: Ottův slovník naučný XX. Praha 1903, s. 680–682. **26)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 308; Kdyně 4, s. 85, 86; Stanětica 1, s. 178, 181. **27)** Procházka, Z.: Domažlicko a Kdyněsko. Historicko-turistický průvodce č. 5. Domažlice 1996, s. 77–78. **28)** SOA Plzeň, Stanětica 1, s. 140, 141. **29)** <http://www.svobodnici.cz/soupisy-svobodniku> [21. 2. 2018].

Už jste četli...?

Kolektiv autorů: **Královská založení na jihu Čech**. Vydal Národní památkový ústav, ú. o. p. v Českých Budějovicích v roce 2016. V kapitolách Královský hrad Zvíkov, Královské město Písek, Táborský hrad, Klášter Zlatá koruna, Královské město České Budějovice a Přemyslovská doména na jihu Čech nás autoři na 335 stranách seznamují s posledními výsledky archeologických průzkumů objektů uvedených v jednotlivých kapitolách. V řadě případů polemizují s dosavadními názory (táborský hrad, hrad v Písku) a na základě nových poznatků předkládají nový pohled na zkoumané lokality. Kniha je doplněna řadou fotografií a kresebných rekonstrukcí.

Z. Hermsdörfer

Vyšlo 48 číslo edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa **Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle** od V. Barcala. Formát A5, 52 stran, černobílá i barevná vyobrazení. V ceně 40 Kč (+ balné a poštovné) lze objednat na: pmikota@post.cz.

P. Rožmberský

Omluva. Omlouváme se kolegovi Mgr. Jindřichovi Plzákovi, Ph.D. za absenci citace jeho jména pod textem odstavce na str. 43 v článku Úvod do problematiky dokumentace tzv. „valečovačského městečka“ k. ú. Boseň okr. Mladá Boleslav publikovaném autorským kolektivem Z. Gersdorfová – J. Hložek – P. Menšík ve sborníku věnovaném P. Rožmberskému k jeho výročí „Na stopě (pre)historie jihozápadních Čech 2 (2018).“

J. Hložek a P. Menšík

Z hradů, zámků a tvrzí

Ve městě **Kolíně** byl na místě husitského kláštera vystavěn v letech 1437–1448 Bedřichem ze Strážnice hrad, později v majetku panovníků, kteří jej dávali do zástavy za dluhy různým šlechticům. Byl pozdně gotický a potom renesančně přestavěn na zámek. V 19. století byl přeměněn na pivovar, který zde působil do roku 1988. Od roku 2000 probíhá pomalá rekonstrukce objektu, byly odstraněny pivovarské dostavby, probíhá postupná oprava fasád, roku 2016 byla zajištěna renesanční sgrafita (<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/kolin/zamek>).

V **Podolí** (okr. Šumperk) byla téměř po 15 letech dokončena záchrana tvrže Kobylků z Kobylího z roku 1551. Velmi zchátralý dlouho nevyužívaný objekt v roce 2003 získal dnešní majitel pan Pavel David, který zahájil jeho stavební obnovu (stažení, nový krov a krytina, odvodnění, vysušení). Zrestaurovány byly renesanční omítky, sgrafita a ostění, uvnitř fresky a malby. Vý-

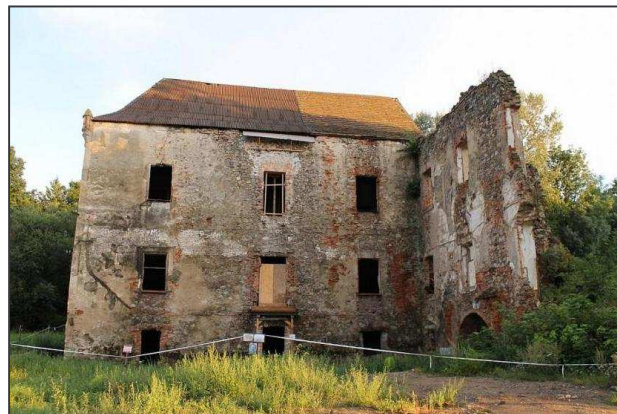
sanční omítky, sgrafita a ostění, uvnitř fresky a malby. Významná byla pomoc z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury ČR, která činila více než 6,5 milionu Kč. V současné době již část domu užívá k bydlení rodina vlastníka, v přízemí potom bude pro veřejnost otevřena restaurace a v patře koncertní a přednáškový sál; podkroví bude sloužit k ubytování (<https://www.npu.cz/cs/uop-olomouc/pro-media/31397-dokonceni-zachrany-renesanci-tvrze-kobylku-z-kobylího-v-podoli-u-mohelnic>).

Ves **Pomezná** (Markhausen, okr. Cheb) po roce 1950 zanikla – přetrvala pouze zdejší věžová tvrz z 15. století. Ta je v majetku pana Petra Jaška z Chebu, který v roce 2014 zahájil její obnovu. Byla dozděna koruna zdí a objekt zastřešen. V květnu

proběhlo u příležitosti 60. výročí vyhlášení tvrze kulturní památkou její představení veřejnosti s prezentací dosavadních oprav a výsledků archeologického výzkumu. V zrekonstruované tvrzi má vzniknout muzeum (<http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/pomezna-tvrz>).

Obnova zámku **Zvěstov** (okr. Benešov) přichází na poslední chvíli. Původně gotická tvrz, pak renesanční zámek katastroficky zchátral tak, že začal ohrožovat obyvatele vesnice. Obec proto koupila v roce 2016 téměř zříceninu s parkem od dosavadního

majitele za symbolickou korunu. Budova byla zajištěna. V plánu je obnova odstřeleného křídla, statické zajištění stojícího křídla a zastřešení. Potom by zámek mohl sloužit jako místní muzeum (https://benesovsky.denik.cz/zpravy_region/zamek-ve-zvestove-obec-zachranuje-20180214.html).

P. Rožmberský

Zprávy z klubu Rada

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozember@post.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Schůze Výboru Rady (který získal potřebné dotace) ponechala výši „desátku“ za rok 2018 ve výši 10 Kč za člena a předplatné Hlášky na rok 2019 na 60 Kč (informace pro pokladníky). Bylo odsouhlaseno další konání konference Dějiny staveb a vydání sborníku z konference letošní. Žádné podněty k projednání Výbor od členů Rady neobdržel.

V minulém čísle Hlášky zazněla informace o otevřeném dopisu ministru kultury ohledně přípravy nového památkového zákona od celkem čtyř organizací, k němuž se podpisem předsedy připojil i KAS. Ze čtyř signatářů ministr odpověděl jen jednomu, ostatní nechal bez povšimnutí. V dubnu byl proto odeslán další

dopis na dané téma přímo předsedovi vlády, opět spolupodepsaný předsedou KASu. Odpovědí byl pověřen ministr kultury, tentokrát již všem čtyřem subjektům. Znění dopisů a odpovědí najdete na: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz> v rubrice Aktuality.

Příspěvky do Hlásky od členů KASu nepřicházejí. Půjde-li to takhle dále, redaktor sám Hlásku nenaplní a je možné, že se dočkáte toho, že v ní budou některé stránky prázdné...

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozember@post.cz.

Schůzky se konají pravidelně každou první středu v měsíci od 17. hod. v hostinci Pod kopcem v Božkově. Jejich součástí jsou přednášky – v dubnu přednášel J. Anderle na téma Hrad a zámek Valeč, v květnu Z. Gersdorfová a P. Kastl O hradu v Janovicích nad Úhlavou a v červnu L. Krčmář na téma Zelená Hora a nepomucký klášter jako poutní místa. Děkujeme.

Autovycházka v sobotu 21. dubna se nadmíru vydařila. Byl nejen na duben až moc krásný den, ale ani jsme moc nebloudili a stihli vše plánované. Pět aut, 16 lidí a tři psi se nejprve přesunuli do Hradečna, kde si prohlédli výrazné tvrziště hrádku, jak ukazují zbytky hrází kdysi obklopeného vodou. V Malíkovicích příjemně překvapila dvoukřídlá renesanční tvrz z konce 16. století (čp. 13) se dvěma výrazně bosovanými portály zdobenými rozetami, z nichž jeden má v nadpraží dva erby, a také s několika renesančními okenními ostěněními. Patří Belgičanovi. Zámek, dříve hrad či tvrz Štáf ve Zlonicích, prošel složitým stavebním vývojem a dnes není moc fotogenický. Jsou v něm kanceláře, LŠU a byty. Nad hlavním bosovaným portálem je umístěn erb Kinských. Ovšem po proniknutí na nádvoří vidíme přiznané zbytky zazděných arkád a další erb s letopočtem 1601, datujícím renesanční přestavbu. Ve Zlonicích zaujal také hezký bývalý špitál. Zámek Buděnice, ukrytý v rozsáhlé zahradě obehnané plnou zdí nebyl spatřen. Zámek v Lázních Mšené je původně tvrzí, přestavěnou novorenesančně koncem 19. století. Byl relativně nedávno rekonstruovaný, má fialovo-bílou fasádu. Stojí v parku obehnaném plotem a je nepřístupný. Následoval hlavní cíl – Budyně nad Ohří. V souvislosti s Mezinárodním dnem památek a sídel jsme měli prohlídku zdarma. Původně královský blatný hrad ze 13. století se roku 1336 dostal Zajícům z Házmburku, kteří jej posléze pozdně goticky přestavěli, roku 1585 byl upraven na renesanční zámek. Výbuch prachu, dobývání za třicetileté války a požár v roce 1759 způsobily, že dvě křídla čtyřkřídlého objektu byla v tak špatném stavu, že musela být v 19. století zbořena. Zbytek byl restaurován na počátku 20. století a koncem téhož věku. Erb zajíců spatříme již nad gotickou vstupní bránou do areálu hradu, lemovanou střílnami. Areál je obehnan hradbami se stínkami s nárožními okrouhlými baštami, na straně do zahrady se dochoval široký příkop. Obdivovat můžeme arkýře a bohatě profilované gotické portály zbylých křídel, v nichž je umístěno muzeum. Obdivovat lze alchymistickou dílnu a především erbovní sál. Další navštívenou lokalitou bylo tvrziště Šebín, pojednané v Hlásce 2018 č. 2. Byla potvrzena situace tak, jak je v Hlásce popsána. Zámek v Peruci vznikl ze staršího sídla barokní přestavbou, podobně jako zámek ve Vraném; zde jsme vstoupili do ohrazeného areálu otevřenými vrátky a obhlíželi zámek (v průčelí je kamenný znak metropolitní kapituly), v němž je umístěn Ústav sociální péče pro mentálně postižené ženy. Když si nás povšimly zaměstnankyně, byly jsme vyhnány. Příjemně překvapila tvrz Hrádek v Neprobylicích. Dochovalo se jen přízemí, zpusťlý objekt je nově zastřešen, obnovují se zřícené části ohrazení areálu, ale zrovna nebyl nikdo přítomen. Nejvíce nadchlo jižní průčelí, kde je umístěna deska s nápisem o stavbě tvrze (začalo se v roce 1587, stavba dokončena roku 1588), uvedena jsou jména stavebníků, jejichž

Klenba zaklenutá do sloupu-stromu na zámku Bechyně. To, co jsme si nemohli vyfotit, je dostupné na internetu (<http://ps://www.mestobechyne.cz>).

erby jsou umístěny nad deskou. Před 15 lety tu byly ještě sluneční hodiny, které již nejsou patrné. Z kostela na návis zbyla jen unikátní zvonce, do jejíž zdi byly vsazeny náhrobníky z kostela, z nichž jeden (figurální) zachytil podobu stavebníka tvrze oděného do brnění. Následoval klášter v Panenském Týnci. Byl založen patrně Plichtou z Žerotína roku 1316 (žerotínské orlice nad vchodem), stavba kostela postupovala pomalu a po požáru kláštera roku 1382 zůstala nedokončena. I tak torzo monumentální stavby z huti Petra Parléře působí velkolepým dojmem. Jen kněžiště je 21 metrů dlouhé, 9 m široké a přes 20 m vysoké. V objektu kláštera klarisek je obcerstvení, v klenáku renesančního portálu najdeme letopočet 1548. Poté jsme navštívili nedaleký hrad Žerotín v nevýrazné poloze. Mohutné dvojité valy a příkopy, leckde již porušené, obklopují vlastní jádro hradu, kde se dochovaly dva vysoké střeby zdíva a terénní pozůstatky po bergfritu a paláci. Zdivo z opuky bylo omítnuto i zvenčí a na zbytcích omítky se dochovaly stopy po sgrafitové výzdobě. Poslední navštívenou lokalitou byl zámek ve Mšeci s erbem Schwarzenberků nad vstupem. Je v něm umístěna mateřská školka a družina, takže šlo opět jen o obhlídku. Za přípravu trasy děkujeme P. Rožmberskému a V. Chmelířovi.

Jarního autobusového poznávacího zájezdu na Bechyňsko se účastnilo 28 lidí (a dva v autě, kteří potom pokračovali dále). Počasí ušlo, nebylo moc horko a přišlo většinou, když jsme byli v autobusu. Ten byl cestou zdržován opravami silnic. První zastávkou byl kostelík sv. Rozálie u Bernartic. Prvotní kaple byla postavena v místě morového hřbitova v 17. století, později se spolu s léčivým pramenem stala poutním místem a svatyně byla zvětšena. Stalo se to velmi úsporně – zdi lodi jsou tvořeny čtyřhrannými sloupky a prostory mezi nimi vyplněny zdi jen na špičku cihly. Asi 200 m od kostelíku se nachází na konci ostrožny drobné tvrziště, které jsme navštívili. Na další velké tvrziště „Na Hrádku“, vzdálené jen asi dalších 200 m už kvůli nedostatku času nedošlo. Zámek Dražič, renesančně barokní stavba s arkádami, je podle informací na internetu nepřístupný a špatně fotografovateľný. Nám se podařilo dostat se na nádvoří, a kdybychom nemuseli být v poledne v Infocentru na náměstí v Bechyni, byli bychom si mohli prohlédnout i interiéry. Prohlídku hradu/zámku v Bechyni je nutné předem objednat na určitý čas, v Infocentru si zakoupit vstupenky (plná 150 Kč, zlevněná 110 Kč), pak jste odvedeni průvodkyní skrze předhradí k vlastní bráně do zámku. Stále jste upozorňováni (v Infocentru a průvodkyní) na přísný zákaz fotografování v zámku s tím, že jste sledováni kamerami. Kdybyste si snad něco vyfotili, asi byste byli zastřeleni... Přitom už Národní památkový ústav ve svých památkách zákaz fotografování zrušil. Ovšem zámek Bechyně patří firmě Panství Bechyně s. r. o. a na oficiálních stránkách zámku se o zákazu focení nedočtete – zaskočte Vás to až na místě. Místo instalace kamer by firma měla raději nechat

zrestaurovat barevné fresky vnitřního nádvoří, které to už velmi potřebují. Velmi zvláštní byl výkon paní průvodkyně. Zaujal nás hned v první místnosti, kde byla dvě děla, o nichž nám tvrdila, že jsou to kopie děl z 15. století a že to menší je hmoždíř přesto, že na informační tabulce stálo, že jde o houfnici snad z roku 1894 (jestli paměť neklame). Obě děla měla drážkovaný vývrt hlavní. Potom jsme byli provedeni několika místnostmi, v nichž průvodkyně hovořila především o (obecně známých) portrétech Rožmberků a o portrétech dětí dalších šlechtických rodů, popřípadě o loutkách znázorňujících šlechtice. O freskách a malbách na zdech (jako například vyobrazení zasedání zemského soudu v čele s Rudolfem II.) se v podstatě nezmínila, podobně jako o architektonických detailech (až na známý sál zaklenutý do pilíře ve tvaru stromu, jehož větve už hojně opadaly). Snad zmíníme ještě jednu perlu – paní průvodkyně pravila, že nade dveřmi vidíme dlouhou mušketu, podpěru muškety (tj. furketa), přílbu

a partyzánu. Tím měla zřejmě na mysli jakousi šavličku, která tam byla zavěšena; v žádném případě tam partyzána (dlouhá zbraň s hrotem a oboustrannou sekerou, podobná halapartně) nebyla. Ale dost, hrad a zámek Bechyně se nalézají v krásné poloze, na skalnaté ostrožně tvořené Lužnicí a Smutnou, pěkný je i kostel s věží s arkádami a klášter. Další navštívenou lokalitou byl renesančně barokní zámek v Kolodějích nad Lužnicí, který je po povodních pěkně opravený. Bohužel, turistická sezóna zde začíná velmi pozdě, až 26. května, takže jsme jej mohli obdivovat jen zvenčí a vyslechnout si povídky o jeho záchraně od paní majitelky. Následoval Protivín – zdejší hrad/zámek je v soukromých rukou a nepřístupný, nedá se ani pořádně vyfotit. Poslední lokalitou byly pozůstatky hradu v Myšenci. Tento vpodstatě nebránitelný hrad ze 13. století čtvercového půdorysu je velkou záhadou a je celý zastaven vesnickou zástavbou. Dokonce se zachovala klenutá místnost, která však není přístupná, tak jako sklepení. Zájezd připravil P. Rožmberský.

Jarní členská schůze proběhla tradičně – byli přijímáni noví členové a vyloučení neplatičů. V diskuzi byl vysloven návrh, aby se neplatiči ještě korespondenčně upomínali; ten však byl odmítnut s tím, že členové jsou gramotní, výzva k placení příspěvků je uveřejněna v Hlásce a neplatiči jsou několikrát upomínáni e-mailem nebo telefonem.

Podzimní autobusový zájezd na Netolicko se uskutečnil v sobotu 15. září. Odjezd tradičně v 8 hod. od Hamburku. Navštívíme Vítějovice (tvrziště) se zříceninou hradu Osule, renesanční zámek Kratochvíli (vstupné 110/80 Kč), archeopark v Netolicích (zde oběd), barokně empírový Nový zámek v Libějovicích a gotickorenesanční Starý zámek v Libějovicích. Při plném autobusu se bude cena sedadla pohybovat kolem 250 Kč. Závazně se hlase včas na výše uvedeném spojení.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.; Mgr. Bc. Josef Jan Kovář, Renneská tř. 416/39, 639 00 Brno, e-mail: josef.kovar@seznam.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2017: Tento rok byl v pobočce orámován výročními schůzemi. Ta za rok 2016 totiž proběhla až v pátek 13. ledna 2017 na půdě Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Schůze za rok 2017 se potom konala v pátek 1. prosince a svolal ji znovu pokladník Josef Kovář, tentokrát do ruské restaurace Samovar v samém centru města Brna. Účastnilo se jí sedm členů pobočky a jeden host. Jako vždy se jednalo o příjemnou společenskou událost, doplněnou o hojnou konzumaci ruských specialit jako je boršč, soljanka, varenniky, pelmeně, bliny, kaviár, kvas atd. Jedinou další oficiální společnou akcí pobočky však byla exkurze na výstavu „Stavba jako Brno“ na brněnském hradě Špilberk, která proběhla hned ve čtvrtek 7. prosince 2017. Výstavu tamního Muzea města Brna lze označit jako zdařilou, jen je škoda, že se exkurze zúčastnili pouze dva členové pobočky, a to pokladník Josef Kovář a zakládající člen Josef Unger. Což názorně ilustruje žel poměrně tristní stav společných aktivit pobočky. Lze do nich ještě zahrnout publikační výstupy z bádání na zřícenině Kraví Hora z roku 2016, na nichž se však podíleli jen někteří členové původního výzkumného týmu. Na poli individuálních aktivit byla situace lepší, což se jasně projevilo na prosincové výroční schůzi. Pavel Šimeček tam prezentoval svou přednášku z květnové odborné konference v Kroměříži, nazvanou „Historie hradu před a po jeho historii“. Autor se v ní zabýval celkem osmi moravskými hrady a hrádky. Pavel Štětina pak čas-

tečně splatil letitý dluh členům pobočky přednáškou o stavebním vývoji boskovického hradu, která původně zazněla na letošní červnové konferenci Svorník. Josef Unger představil pouhý týden starou přednášku jím vedeného autorského kolektivu s názvem „Šibeničníci: Víceoborové studium vztahu člověka a šibenice“, jež však s kastelologií souvisela pouze okrajově. Z ostatních aktivit stojí za zmínku povedené modelové ztvárnění hradu Holštejn v Moravském krasu na Blanensku naším členem Pavlem Kořínkem. Do roku 2018 byla opět odložena slibovaná exkurze na hrad Boskovice, o jejíž realizaci však lze po mnoha letech čekání s úspěchem pochybovat. Předběžně plánována je exkurze na hrad Templštejn. Značný zájem a debatu na prosincové výroční schůzi pak vyvolala informace o připravované exkurzi na křižácké hrady ve Svaté zemi pod vedením profesora Libora Jana. Z personálního hlediska byla pobočka v roce 2017 oslabena o doc. Miroslava Plačka, který se přestěhoval do Prahy a přestoupil do tamní pobočky KASu.

Zpráva o hospodaření v r. 2017: Zůstatek: 2210 Kč. Příjmy: 840 Kč (členské příspěvky 360, předplatné Hlásky 480). Výdaje: 668 Kč (desátek 90, předplatné Hlásky: 480 Kč, poštovné a balné: 98). Zůstatek: 2382 Kč. *pokladník Josef Jan Kovář*

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_cerny@centrum.cz.

V sobotu 21. dubna se konal jarní výlet hradecké pobočky do Českého ráje. Přes teplé jarní počasí se bohužel většina obvyklých účastníků výletu omluvilo. Za účasti dvou členů, dvou příznivců a jednoho auta došlo k výletu a celkově sedmi kilometrům přesunu pěším způsobem. Začátek byl po 9. hodině na náměstí v Lomnici nad Popelkou. Nejprve došlo k obhlídce obvodu původní středověké tvrze v místech kolem lomnického zámku. Potom byl navštíven skalní hrad Rotštejn, s účastí na oficiální prohlídce hradu. Po přesunu došlo k výstupu na další zříceninu hradu na pískovcích, a to hradu Zbirohy. Poslední navštíveným objektem byl skalní hrádek zvaný Drábovna. Vše bylo ukončeno již v podvečer v restauraci pod Pantheonem na Malé Skále pod vránovským hradem. *Z. Fišera*

**Další informace od poboček
redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.**

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihaz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr.Valenta, geomess@volny.cz.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 9. 2018
(vyjde v první říjnové dekádě 2018)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. červencové dekádě 2018.

Šéfredaktor Petr Rožmberský (rozmb@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz.), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz.), www.klub-augusta-sedlacka.cz.

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Úslavská 49, 326 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.